

Надія Брайлян

УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТСЬКІ ЧАСОПИСИ
МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ У ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ
РЕСПУБЛІЦІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО МАРТИРОЛОГУ
УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-7)

Досліджено періодику українських студентів у ЧСР 1920—1930-х рр., виявлено 19 назв часописів (їхній список із вказанням місяця видання та років виходу подано у Додатку 1). Усі ці видання проаналізовано на предмет наявності біографічних матеріалів про українців, померлих і похованих у ЧСР. На основі виявлених даних укладено алфавітний покажчик цих осіб із біографічними довідками про них (25 осіб, Додаток 2).

Ключові слова: українські студенти, українська еміграція у ЧСР, періодичні видання, міжвоєнний період, українські поховання у Чехії.

Актуальність. Відзначаючи століття Національно-визвольних змагань, важливо віднайти якнайповніші відомості про українців, що брали в них участь, після їх поразки були змушені емігрувати до Чехо-Словацької Республіки та померли на чужині, і таким чином вшанувати полеглих за українську державність та сприяти збереженню пам'яті про них.

Новизна. Українські студентські еміграційні часописи неодноразово виступали об'єктом наукових досліджень [1; 5; 7], однак не були проаналізовані як джерело біографічних відомостей, зокрема про українців, померлих і похованих на території ЧСР.

Мета. Дослідити українські студентські часописи міжвоєнного періоду у ЧСР на предмет наявності в них біографічної інформації про українських емігрантів, які померли і були поховані на території ЧСР. Укласти алфавітний покажчик цих осіб із біографічними довідками, зазначенням дати і місця поховання.

Об'єкт дослідження: українські часописи, видавані студентами-емігрантами у ЧСР у міжвоєнний період.

Предмет дослідження: біографічні матеріали про українців, які померли і були поховані на території ЧСР, опубліковані на сторінках української студентської періодици.

Студентські часописи становили вагомий сегмент масиву української еміграційної періодики, видаваної у міжвоєнний період у ЧСР. Віднайдено відомості про 19 назв студентських періодичних видань, які виходили у містах найбільшого згромадження академічної молоді: Брно, Подебрадах та Празі (*див.* Додаток 1). Ці часописи мали різний характер (організаційні, фахові, ідеологічні, літературні, сатиричні) та змістове наповнення, однак усі вони висвітлювали ті чи інші сторони студентського життя. Частина цих видань містила, зокрема, відомості про померлих товаришів по навчанню чи викладачів. Ці дані різнилися як способом подання (некролог під окремою рубрикою, життєпис, спогади, опис похорону, коротке повідомлення про смерть чи похорон, згадка про сумну подію у масиві іншого матеріалу тощо), так і обсягом (від кількох рядків до кількох сторінок). З-поміж студентських часописів інформацію такого змісту публікували на своїх сторінках такі видання, як: «Український Студент» (Прага, 1920, 1922—1924), «Студентський Вістник» (Прага, 1923—1931), «Життя» (Прага, 1924—1926), «Наша Громада» (Подебради, 1924—1926) та «Національна Думка» (Прага, 1924—1927).

Журнал «Український Студент» (далі — «УС») (Прага, 1920, 1922—1924) — «орган незалежної думки» — відновив свій вихід у Празі в травні 1922 р. як «вільна трибуна кількох тисяч Українських студентів» (1920 р. вийшло єдине рукописне число у 30 примірниках, редаговане Олексієм Яремченком). Упродовж 1922—1924 рр. світ побачило 13 чисел часопису. Редакція ставила перед собою завдання всебічно висвітлювати організаційні питання українського студентства, провадити дискусії на актуальні теми студентського життя, інформувати як про міжнародний студентський рух, так і про український, а також подавати хроніку подій (Від редакції // УС. 1922. Ч. 1. С. 1). Не оминала вона увагою і такі сумні події, як втрати, яких зазнавала і студентська, і викладацька громади.

Так, на сторінках «УС» уміщено три некрологи (із підзаголовком «Посмертна згадка») із детальними біографічними даними. Автор, підписаний криптонімом А. Б. (вірогідно — Арсен Біднов, який активно працював у редакції «УС» і друкувався у ньому), опублікував некролог інженера Володимира Тимофійовича Турка-

ла, лектора «вищого аналізу при кафедрі математики» Української господарської академії (далі — УГА) (УС. 1923. Ч. 1—2. С. 100). Описавши життєвий шлях В. Туркала, автор наголосив, що «праця таких скромних і непомітних, але непохитних діячів нашого вільного руху не проходить без сліду в житті народу».

У некролозі «студента лісової інженерії» Юрка Бурдейного (УС. 1923. Ч. 3—4. С. 55—56; підп.: М. Я.) було детально висвітлено його життєвий і бойовий («хорунжий-гарматчик» УГА) шлях, описано енергійний і діяльний характер. Автор також відзначив, що завдяки наявності завжди «батьорого духа й веселости» Ю. Бурдейний був «одним із найулюбленіших товаришів» не лише в громаді студентів-лісівників, а й «серед ширших студентських кругів» (Там само. С. 56). Він плекав мрії якнайшвидше закінчити студії і повернутися працювати у рідному краї, однак здійснити їх, на жаль, не вдалося.

Ще одного померлого студента — Євгена Лоханька (Кооперативний відділ УГА) — було охарактеризовано як особу, що мала «гарний психічний склад: чесна, чула, добра людина; свідомий син свого народу, з добре розвиненим громадським почуттям; ніжна поетична душа; завжди веселий і дотепний, він був втіхою своїх товаришів по праці в різних організаціях» (УС. 1923. Ч. 3—4. С. 56—57; підп.: Б. Б.).

У грудні 1923 р. у Празі розпочав виходити «Студентський Вістник» (далі — «СВ») (1923—1931) — орган Центрального союзу українського студентства (ЦЕСУС). З огляду на це значну частину площі журналу займали офіційні повідомлення Союзу (комунікати управи, резолюції з'їздів і т. п.) та матеріали, які всебічно висвітлювали діяльність об'єднання загалом і студентських організацій, що входили до нього, зокрема. Окрім того, приділялася увага проблемам освіти (зокрема справі Українського університету у Львові), міжнародному студентському руху (переважно добірки цієї тематики готував В. Орелецький). Вміщувалися огляди преси, насамперед студентських українських видань, добірки матеріалів української тематики в іншомовній періодиці (під рубрикою «Ukrainica»), літературні твори. На сторінках часопису висвітлювалися різні аспекти життя українських студентів (навчальний процес, матеріальне становище, культурні та спортивні події тощо), також

вміщувалися і некрологи. Вони були різного обсягу і наповнення: деякі складалися усього з кількох стрічок і коротких відомостей про покійних; інші були розлогі і часто містили не лише біографію покійного, а й характеристику його особистості, а також сумні роздуми про обірване завчасно життя, нездійснені мрії, незавершену боротьбу і т. ін.

Дуже лаконічними були відомості, опубліковані п. н. «Некрольоги», про смерть студента УГА Володимира Вигуржинського (дещо ширшу згадку про нього опублікувала «Наша Громада» (див. далі) та учня Української реальної гімназії Олександра Чернявського, який «вступив до українського війська і брав участь у боях проти більшовиків, коли йому було 14 років» (СВ. 1924. Ч. 8—10. С. 181). Кількома рядками сповіщала редакція і про смерть у грудні 1924 р. студента-медика Рибальського та студента-техніка Павла Мацкевича (СВ. 1924. Ч. 12. С. 72). Такі ж короткі повідомлення про смерть товаришів: Д. Марцінківського (СВ. 1925. Ч. 12. С. 35) та Є. Зубрицького (СВ. 1926. Ч. 1. С. 39) вміщені під рубрикою «Сумні вістки».

Детально висвітлено життєпис молодого українського правника Людомила Давидовського у публікації «Посмертна згадка» (СВ. 1924. Ч. 11. С. 85; без підп.). Автор зазначив, що Л. Давидовський не був «ще так знаний ширшому громадянству, бо належав до тих людей, які без крику, але тихою працею змагають до поставленої цілі».

У червні 1925 р. редакція з сумом повідомляла, що протягом останніх декількох тижнів українська студентська спільнота у ЧСР втратила трьох своїх членів: «на відстані короткого часу померли товариші» Ярослав-Теодор Яремкевич, Євген Чупко та Осип Скорусь, та опублікувала їхні життєписи під спільною назвою «Некрольог» (СВ. 1925. Ч. 6. С. 37).

На превеликий жаль, траплялися серед студентів і самогубства, до яких призводили пережиті випробування (і порушене внаслідок них психічне здоров'я), а також невпевненість у завтрашньому дні, злиденне існування. Модест Левицький, — практикуючий в УГА лікар, аналізуючи стан здоров'я студентів Академії протягом 1922—1924 рр., відзначав, що кількість «нервових хворих» складала 67,5%, тобто «менше 1/3 студентів може вважатися за людей нер-

вово здорових» [2, с. 41]. М. Левицький наголошував, що кількість нервово хворих «фатально збільшується далі», і пояснював це «тяжкими попередніми переживаннями», усвідомленням становища «покинутого рідного краю і родин під чужою дикою окупацією» і депресивними факторами еміграційного життя [2, с. 42].

Саме такі причини вбачала редакція «СВ» у загибелі свого співробітника й економічного референта ЦЕСУСу Володимира Мейського: «Тяжкі обставини життя боротьби й самотности (всі родичи небіжчика померли) привели нашого товариша до трагічного кінця — самогубства» (СВ. 1926. Ч. 6. С. 27). Натомість редакція журналу «Національна Думка», публікуючи про В. Мейського «Посмертну згадку» (НД. 1926. Ч. 2. С. 36), вважала, що «покійний лишив невиясненими: спосіб і причину своєї смерти в холодних хвилях Велтави».

Самогубство студента економічного факультету УГА Леонтія Танцюри на початку березня 1928 р. — за кілька місяців до отримання диплома — справило гнітюче враження на товаришів і змусило їх аналізувати причини такого вчинку. В. Недоля вбачав його корені насамперед у критичній ситуації, що склалася із працевлаштуванням випускників УГА, які по завершенню студій відчували себе непотрібними, зайвими. Відповідальність за це він покладав і на «громадянство на Західніх Українських землях», яке б «мусило подбати про молодих інженерів, примістити їх на працю, не допустити того, щоби придбане в високій школі знання марнувалося десь по шахтах, заводах, де наші інженери працюють звичайними робітниками» (Недоля В. Надломленість // СВ. 1928. Ч. 3. С. 6). Автор відзначав сильне прагнення Л. Танцюри бути корисним українському народові, працюючи «культурно, розумово», оскільки, втративши ногу, «бути в перших збройних лавах» він уже не міг. Саме для цього він «пильно вчився, а особливо студіював європейські мови, європейське господарство» (Там само. С. 7), однак, не бачачи жодної можливості працювати для свого народу по закінченню УГА, відчув себе непотрібним і вирішив втекти «надломлений, від себе від людей» (Там само. С. 8).

Автор некролога (без підпису) вважав, що причиною самогубства Л. Танцюри стало те, що «він розчарувався в житті на ґрунті тяжких ненормальних умовин емігрантського життя та пережи-

тих страхить останньої московсько-української війни», а останньою краплею, «що переповнила келих терпіння», була «непевність положення його після скінчення високої школи» (Некролог // СВ. 1928. Ч. 3. С. 8). Наполегливо доводив своє трагічне рішення до кінця: залишившись живим після першого пострілу в ділянку серця, вдруге вистрелив собі у скроню...

Нижче редакція «СВ» умістила спогади Леонтія Танцюри «Мої спогади з Визвольної боротьби» (з приміткою «посмертне публікування») (СВ. 1928. Ч. 3. С. 8—10), у яких описано пережиті ним важкі випробування — поранення, унаслідок якого довелося ампутувати ногу, та розстріл більшовиками, при якому він дивом залишився живим.

Смерть у «клініці німецького університету в Празі» одного з «найчільніших наших громадських діячів» — Євгена Харламповича Чикаленка — викликала хвилю публікацій про нього в українських еміграційних часописах. Відгукнувся на цю сумну подію і «СВ», умістивши на своїх сторінках матеріал Степана Сірополка «Життя й праця незабутнього громадянина Є. Х. Чикаленка» (СВ. 1929. Ч. 11—12. С. 4—9). Автор відзначив його видатні заслуги перед українським народом як громадського діяча, мецената, агронома, видавця та описав життєвий шлях. Від 1923 р. Є. Чикаленко працював у Подєбрадах головою Термінологічної комісії, яка займалася укладанням сільськогосподарського словника. Перша частина цієї праці п. н. «Російсько-український сільсько-господарський словник» вийшла 1927 р. (обсягом 64 с.), другу планувалося видати у 1929 р. С. Сірополко зауважив, що, крім хвороби (набутої під час фізичної праці в еміграції в Австрії), смерть Є. Чикаленка прискорили трагічні події у сім'ї: смерть сина Петра влітку 1928 р. по дорозі на заслання на Соловки; смерть другої (громадянської) дружини, Юлії Миколаївни, у листопаді 1928 р., повідомлення «за три дні до своєї смерті... про арешт більшовиками наймолодшого сина Івана» (Там само. С. 8).

Єдиний некролог, вміщений на сторінках «органу української соціалістичної молоді» «Життя» (Прага, 1924—1926) — на смерть Івана Щерблюка (1925. Ч.1(4). С. 32), вирізняється детальним переліком усіх партійних організацій та їх представників, які брали участь у похороні, виголошували промови, покладали вінки і т. ін.,

натомість про особу покійного відомостей наведено зовсім мало. Деяко повніші відомості про нього опублікувала редакція «СВ» під рубрикою «Посмертна згадка» (1925. Ч. 1. С. 35—36).

Часопис «Наша Громада» (далі — «НГ»), який почав виходити у січні 1924 р. як «Орган Академічної Громади при Українській Господарській Академії в Ч.С.Р.» — у той час найбільшої студентської організації у ЧСР, позиціонував себе як позапартійний студентський журнал. Основним завданням двотижневика була «фіксація внутрішнього і зовнішнього життя нашої Академії і нашого студентства» (Від Управи Академіч. Громади // НГ. 1924. Ч. 1. С. 1). З огляду на це важливе місце у часописі займали матеріали, що висвітлювали навчальний процес в УГА, діяльність Академічної громади і товариств при ній, міжнародний студентський рух та участь у ньому українців, події культурного і спортивного життя тощо. Фіксувалися на сторінках «НГ» і втрати серед членів студентської та викладацької спільноти.

Четверте число за 1924 р. розпочиналося повідомленням у траурній рамці про смерть та похорон Григорія Сидоренка — українського державного діяча і дипломата, останнім часом — завідувача бібліотеки УГА та лектора з креслення. В опублікованому далі некролозі (без підпису) описано життєвий шлях Г. Сидоренка й охарактеризовано його як людину «високо інтелігентну» та «глибоко віддану ділу самостійності України», що «понад усе ставила свій обов'язок перед Народом і Батьківщиною» (Некролог // НГ. 1924. Ч. 4. С. 1—2). Наприкінці некролога зафіксовано викладацький досвід Г. Сидоренка, а також подано назви його друкованих праць: «Ріки Обського і Єнісейського басейнів, і їх значіння для Сибіру» (рос. мовою) та «Залізнодорожні, водяні, шосейні та ґрунтові шляхи України» (публікувалася на сторінках журналу «Українська Республіка» 1917 р.; не завершена у зв'язку з припиненням його виходу).

Кубанець Олександр Бреславець, прагнучи «ближче стати до українського руху», полишив навчання у Празькій політехніці і записався до УГА, де «з великим захопленням, крім своїх фахових наукових дисциплін, він почав студіювати українську мову, літературу, історію». Мріяв повернутися на Кубань і прислужитися працею своєму народові, однак «попередні життєві злидні, переоб-

тяженість працею» спричинили важке захворювання, яке призвело до смерті (М. К. О. Р. Бреславець (посмертна згадка) // НГ. 1924. Ч. 8. С. 2).

Надзвичайно прикро історію, що трапилася на похороні студента УГА Ілька Снятинського, описав автор, захований під криптонімом П. БУБ. у публікації «Похорон» (НГ. 1924. Ч. 9. С. 15—17). І. Снятинський потонував, купаючись у Лабі, його ховали на цвинтарі у Подебрадах. На його труну «були покладені вінки» від кількох груп студентів: від колишніх вояків Галицької армії, від студентів із Західної України, від колег з факультету, а також від Академії — «з відповідними написами на жовтоблакітних та білих стрічках». Однак присутні на похороні комуністи вимагали, щоб «вінки зі стрічками національного кольору були геть забрані від гроба покійного, який мовляв, був у першу чергу комуністом». Ніхто не сподівався подібного, та й було «незручно заводити сварку біля гроба, на цвинтарі, та ще й у присутності чужих людей, які не розуміють наших внутрішніх відносин». Один із колег загиблого зауважив, що вінки «на гроб положили Українці Українцеві без огляду на те, до якої групи чи партії покійний належав, тим більше, що про внутрішні переконання покійного нікому й нічого не відомо». Однак комуністи стояли на своєму і викликали «телефоном поліцію з міста для наведення порядку на цвинтарі». Поліція на цвинтар не поспішала, і похорон таки завершили «без нових скандалів», і вінки, «як червоні так і жовтоблакітні були покладені на свіжій могилі». Однак наступного дня «жовто-блакітні стрічки зникли з вінків, а самі вінки були стягнуті з могили...». Автор зауважує, що, на жаль, українське студентство не може захиститися від подібних «непристойностей» з міркувань «звичайного такту» і тому воліє ці факти «бодай, занотувати в нашій пресі для майбутніх спогадів». Цей же інцидент згадано і на сторінках «Студентського Вістника» у відомостях про Академічну громаду при УГА у Подебрадах, опублікованих під рубрикою «Зі студентського життя» (СВ. 1924. Ч. 8—10. С. 157—159). Його охарактеризовано як подію, що «вперше обурила не лише все студентство, а й місцеве чеське громадянство й на яку відгукнулася місцева преса» (Там само. С. 157).

Опублікована на сторінках «НГ» й емоційна «згадка» про студента економічно-кооперативного відділу УГА Володимира Ви-

гуржинського (1924. Ч. 10. С. 2—3), який потонув, купаючись у Лабі. Причому купався він на мілкому місці, однак мав необережність потрапити в яму і «від такої несподіванки, маючи слабе серце, зараз же втратив життя, хоч був витягнений із води через будь які три хвилини» (Там само. С. 2). Підірвав своє здоров'я, воюючи в українському війську й отримавши два поранення, а також пізніше, перебуваючи в таборі для інтернованих у Польщі. Звідси перебрався В. Вигуржинський до ЧСР з метою отримати освіту, для чого довелося здійснити «нелегальні переходи через кордони». Наполегливо навчався, бажаючи «жити й працювати на користь Батьківщини». Однак не дочекався «соняшної волі», упав як одна із «жертв за волю свого краю, втративши за нього все рідне й дороге, бо ж за Тебе було розстріляно Твого батька, брата, сестру» (Там само. С. 3).

Ще двох студентів УГА — Тимофія Гуценка та Теофана Козельського — втратила студентська спільнота у Подєбрадах у лютому 1926 р. Їх некрологи вмістила редакція «НГ» під рубрикою «Пам'яті померших». Про Тимофія Гуценка написав товариш по війську, а згодом і по студіях, захований під криптонімом Х. Він відзначав притаманні Т. Гуценку серйозну заглибленість у працю, спокій і сум та вважав, що саме ці риси «пригортали до нього там — у війську і старшин, і козаків, а тут — у школі серця товаришів» (НГ. 1925. Ч. 2(16). С. 53).

Серед «ідеологічних студентських організацій в Празі значну активність виявляла Група Української Національної Молоді, яка була провідною організацією т. зв. «правиці» [3, с. 88]. Ця Група утворилася у жовтні 1922 р., мала філії у Брно та Пржибрамі, загальною нараховувала 312 членів. Організація бачила своїм завданням «об'єднати українське студентство на думці про державну незалежність України, студіювати національний розвиток інших народів, особливо хліборобських, пізнавати методи й средства, якими ці народи досягли й досягають своїх національно-державних цілей». Вона провадила активну культурну діяльність: «влаштовувала національні свята, виклади, дискусії, вечірки, концерти, мала свою книгозбірню» [3, с. 88], а також з квітня 1924 р. видавала місячник «Національна Думка» (далі — «НД») (Прага, 1924—1927). Редакція декларувала, що журнал покликаний «змінити національну думку

й почування, впоювати національні переконання і вказувати на великі обов'язки супроти своєї батьківщини і свого народу» (Від Редакції // НД. Ч. 1. С. 1—2).

На сторінках журналу друкувалося багато ідеологічних та публіцистичних матеріалів, а також публікацій, що висвітлювали життя українських емігрантів, насамперед студентства та Групи української національної молоді, вміщувалися статті історичної, воєнної та виховної тематики, мемуари. Публікувалися інформації з життя на етнічних українських землях, містилися огляди української та іноземної преси, була й невелика літературна частина. Про втрати серед українського еміграційного громадянства редакція сповіщала під рубриками «Про вічну пам'ять» чи «Посмертна згадка». Зокрема, опубліковано некролог доктора права Людомила Давидовського (НД. 1924. Ч. 7—8. С. 17—18), у якому висловлено жаль, що українці втратили ще одного «молодого, повного сил і надій національного працівника».

У публікації на смерть генерала-четаря Української галицької армії Арнольда Вольфа п. н. «Замість некрольогу» (НД. 1925. Ч. 1. С. 36—38) невідомий автор звинувачує всю українську націю, «а зокрема членів бувшої Укр. Гал. Армії, що забули за свого вождя» і він помер «в найбільшій нужді». А. Вольф не був українцем за походженням, однак, перейшовши до УГА у листопаді 1918 р., залишався їй вірним до кінця життя. Перебуваючи у таборі для інтернованих, відхилив пропозицію стати «до служби... чужої держави хоч ця сама Його звала і давала Йому добру посаду», бо «хотів служити українській Нації» і «хотів бути свобідним, як прийде слухний час» (Там само. С. 37).

У «НД» вміщувалися і короткі повідомлення про смерть чи похорон, як-от: студента Євгена Зюрицького (Зубрицького — за даними «СВ») (НД. 1925. Ч. 5. С. 47), а також про похорон професора Володимира Ковалю (НД. 1927. Ч. 3. С. 32).

У публікації Учасника «Пам'ятник борцям за волю України», вміщеній під рубрикою «Хроніка» (НД. 1927. Ч. 6. С. 29—30), висвітлено історію створення пам'ятника у Ліберці та його урочисте відкриття 5 червня 1927 р., а також надруковано фотографію п. н. «Свято відкриття пам'ятника в Ліберці» (Там само. С. 28). Автор зазначав, що цей пам'ятник постав насамперед завдяки групі ко-

лишніх стрільців УГА, що заснували «Допомогове товариство», у яке складали «гріш до гроша, тяжко запрацьований на чужині», а також декільком громадським організаціям, зокрема Академічній громаді в Празі. Пам'ятник, виконаний «за проектом мистця Касіяна», являє собою «постать матері з дітьми над тілом убитого українського стрільця». Учасник вважав, що встановлення пам'ятника свідчить, що «ідея боротьби за нашу державність ще жива, що вона міцніє», і водночас із подивом констатував повну відсутність інтересу української преси до цієї події: «...хоч всім часописям було вислано повідомлення про свято, то ані в одній газеті не появилася ані новинка про те, хоч всі інші газети заповнені дешевими статтями про самовбивства та любовні пригоди». Наприкінці публікації автор зазначив, що будівництво пам'ятника та свято його відкриття обійшлися у «понад 14000 кор.» і допомоговому комітету бракує «понад 3000» до цієї суми, тому «обовязком громадянства піддержати цю справу і допомогти Комітетові вибристи з довгів» (Там само. С. 30).

До потреби пошанування пам'яті та догляду за могилами полеглих за волю України, яких дуже багато розсипано по чужій землі, привертав увагу Ярослав Береза у нарисі «Чому?...» (НД. 1924. Ч. 7—8. С. 15—17). Автор писав про українські поховання, що «засипує їх час, рівнає з землею. Мине декілька літ і ніхто не буде знати, що тут лежать ці, що життя своє віддали за волю України» (Там само. С. 16).

Проблема збереження українських могил гостро стоїть і зараз, зокрема, це стосується Чехії, де діє закон, за яким за могилу необхідно сплачувати певну суму, інакше на її місці дозволять здійснити інше поховання. Після сумнозвісної історії із прахом О. Олесь та його дружини у січні 2017 р. ця проблема набула розголосу і привернула увагу як офіційних чинників, так і громадських організацій. З того часу, за сприяння Українського посольства у Чехії, здійснювалися заходи для збереження місць української пам'яті у цій країні. Зокрема, у 2017—2019 рр. «було адаптовано (придбано могилу у власність української держави терміном на 10 років) та впорядковано 36 місць пам'яті, зокрема: 21 поховання у Празі; 7 у Подебрадах; 2 пам'ятники у Поухові; 1 у Пардубіце; 1 пам'ятник

у Йозефові; 1 у Пршібрамі; 1 у Ліберці; а також по 1 у Брно та 1 у Мнелніку» [4].

Ця робота здійснювалася «за фінансової підтримки МЗС України у співпраці з такими українськими громадськими організаціями Чехії: Міжнародна асоціація українців «ЄвроМайдан», «Регіональне українське товариство Східної Чехії», «Українська ініціатива в ЧР», «Українська профспілка в ЧР». Заплановано продовжувати працю у цьому напрямі і в 2020 р. [4].

Також наприкінці 2019 р. було презентовано он-лайн каталог українських поховань у світі, створений громадською організацією «Ukrajinský memoriál z.s.» з міста Пардубице (Чехія) [6]. На сайті розміщено інформацію про могили українців у Чехії та інших країнах світу. Тут зазначено місце розташування могили, її стан (зокрема, чи внесена за неї оплата і до якої дати), подано світліну поховання, а також біографічну довідку про поховану особу.

Отже, у міжвоєнний період у Чехо-Словацькій Республіці українські студенти провадили значну видавничу діяльність, унаслідок якої світ побачили 19 пресодруків. Відомості про українців, які померли і були поховані на території ЧСР, віднайдені на сторінках п'яти із цих видань, а саме: «Український Студент» — містить 3 публікації, «Студентський Вістник» — 15, «Життя» — 1, «Наша Громада» — 7 та «Національна Думка» — 5 публікацій.

Аналіз цих матеріалів дозволив укласти алфавітний покажчик українців, померлих і похованих на території ЧСР, із біографічними довідками — усього 25 позицій (*див.* Додаток 2). Про шістьох українців знайдено відомості у двох часописах. Оскільки інформація у різних виданнях дещо відрізнялася, це давало можливість відтворити повнішу біографію цих осіб. Однак у деяких випадках часописи містили суперечливі дані: так, у «Студентському Вістнику» вміщено повідомлення про смерть студента-медика Євгена Зубрицького (1926. Ч. 1. С. 39), а «Національна Думка» називає його Євгеном Зюрицьким (1925. Ч. 5. С. 47); у некрологах Людомила Давидовського відрізняється дата його смерті — 12 жовтня 1924 р. подав «Студентський Вістник» (1924. Ч. 11. С. 85), натомість «Національна Думка» (1924. Ч. 7—8. С. 17—18) — 13 жовтня 1924 р.

Відомості про померлих здебільшого друкувалися у вигляді некрологів із більш чи менш докладним життєписом, але були і невеликі нариси, спогади тощо. Вміщувалися і короткі повідомлення (в траурній рамці чи без неї) про смерть або похорон. Часто така інформація публікувалася під окремою рубрикою п. н. «Памяти померлих» («Посмертна звістка» чи «Некролог»).

Таким чином, українська студентська періодика є цінним, а часом і єдиним джерелом біографічної інформації про українців, померлих і похованих у ЧСР у міжвоєнне двадцятиліття. Ці люди опинилися на еміграції внаслідок поразки Національно-визвольних змагань, більшість із них були у минулому вояками Української галицької армії чи Армії УНР. Дуже часто причиною їхньої передчасної смерті були пережиті воєнні випробування, які відчутно підірвали здоров'я. Опубліковані у часописах відомості дозволяють більш чи менш детально реконструювати їхні біографії, часто містять дані про місця поховань, що збільшує шанси на їх віднайдення і, таким чином, пошанування та збереження пам'яті про тих, що сто років тому боролися за Україну і назавжди залишилися у чужій землі.

1. *Богуславський О. В.* Преса міжвоєнної української еміграції і боротьба за незалежність України: історичний шлях, досвід, дискусії: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2008. 452 с.
2. *Левицький М.* Про стан здоров'я студентів Укр. Госп. Акад. // *Наша Громада*. 1925. Ч. 12. С. 39—42.
3. *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. Част. 1. 372 + ССХХХІІ с.
4. Посол Євген Перебийніс представив роботу Посольства із впорядкуванням українських місць пам'яті в Чехії. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/news/76805-posol-jevgen-perebijnis-predstaviv-robotu-posolystva-iz-vporядkuvannjam-ukrajinskykh-miscy-pamjati-v-chehiji>.
5. *Савка М.* Періодичні видання українських студентів у Празі (20—30-ті рр. ХХ ст.) // *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*. Львів, 1998. Вип. 5. С. 208—219.
6. Українські поховання у світі. URL: <http://www.ukrmemorial.eu>.
7. *Шуварик М.* Рідкісні еміграційні видання українських студентів у Центральній і Східній Європі (1920—1930-ті роки) // *Записки*

Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. Львів, 2013. Вип. 5(21). С. 102—115.

References

1. Bohuslavskiy, O. V. (2008). *Presa mizhvoiennoi ukrainiskoi emihratsii i borotba za nezalezhnist Ukrainy: istorychnyi shliakh, dosvid, dyskusii* [Press of the inter-war Ukrainian emigration and struggle for independence of Ukraine: historical way, experience, discussions]: monohrafiia, Zaporizhzhia, Prosvita, 452 s. (in Ukr.).
2. Levytskyi, M. (1925). Pro stan zdorovlia studentiv Ukr. Hosp. Akad. [On the health status of students of the Ukrainian Technical Academy], *Nasha Hromada*, no. 12, s. 39—42. (in Ukr.).
3. Narizhnyi, S. (1942). *Ukrainska emigratsiia. Kulturna pratsia ukrainiskoi emigratsii mizh dvoma svitovymy viinamy* [Ukrainian emigration. Cultural work of Ukrainian emigration between the two world wars], Praha, Ch. 1, 372 + CCXXXII s. (in Ukr.).
4. (2019). *Posol Yevhen Perebyinis predstaviv robotu Posolstva iz vporiadkuvanniam ukrainskykh mists pamiaty v Chekhii* [Ambassador Yevhen Perebinis presented the work of the Embassy in ordering Ukrainian storage sites in the Czech Republic]. Retrieved from <https://czechia.mfa.gov.ua/news/76805-posol-jevgen-perebijnis-predstaviv-robotu-posolystva-iz-vporyadkuvannyam-ukrajinsykih-miscy-pamjati-v-chehiji>. (in Ukr.).
5. Savka, M. (1998). Periodychni vydannia ukrainskykh studentiv u Prazi (20—30-ti rr. XX st.) [Periodicals of Ukrainian Students in Prague (20—30s of XX Century)], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, Lviv, vyp. 5, s. 208—219. (in Ukr.).
6. *Ukrainski pokhovannia u sviti* [Ukrainian burials in the world]. Retrieved from <http://www.ukrmemorial.eu>. (in Ukr.).
7. Shuvaryk, M. (2013). Ridkisini emihratsiini vydannia ukrainskykh studentiv u Tsentralnii i Skhidnii Yevropi (1920—1930-ti roky) [Rare Emigration Issues of Ukrainian Students in Central and Eastern Europe (1920—1930s)], *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka*, Lviv, vyp. 5(21), s. 102—115. (in Ukr.).

Додаток 1

Список українських студентських часописів, які виходили у ЧСР в міжвоєнний період

1. **Бюлетень студентської громади Українського педагогічного інституту ім. Драгоманова у Празі. Прага, 1925.**

2. **Бюлетень Тимчасового Комітету Українського Демократичного Студентства з Великої України.** Прага, 1922.
3. **Бюлетень Української Академічної Громади при У.Г.А. в Ч.С.Р.** Подебради, 1924.
4. **Бюлетин Центрального Союзу Українського Студентства.** Прага, 1933.
5. **Вартовий:** Бюлетень Студентської Групи Празького відділу Української Партії Соціалістів-Револуц. Прага, 1926—1927.
6. **Вістник С[оюза].В[ідродження].У[країнського].С[тудентств].-а.** Прага, 1923.
7. **Віхоть; Новий Віхоть:** Сатирично-гумористичний часопис українського студентства в Празі. Прага, 1921—1922.
8. **Дніпро:** Орган Ради Громади Студентів Емігрантів з Великої України. Прага, 1923.
9. **Життя:** Неперіодичний орган української соціалістичної молоді. Прага, 1924—1926.
10. **Журавлі.** Редагує Колегія при У[країнській]А[кадемічній]Г[ромаді]. Брно, 1924.
11. **Записки Української Академічної Громади при Українській Господарській академії в ЧСР.** Подебради, 1923—1925.
12. **Змагання.** Видає Українська Громада Студентів Волині, Холмщини і Підляшшя. Прага, 1930.
13. **Національна Думка.** Видає Група Української Національної Молоді. Прага, 1924—1927.
14. **Наша Громада:** Орган Академічної Громади при Українській Господарській Академії. Подебради, 1924—1926.
15. **Подебрадка.** Подебради, 1923—1926.
16. **Спудей:** Неперіодичний орган Академічної Громади студентів Українського Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова. Прага, 1925—1926.
17. **Стерні:** Місячник літератури, мистецтва, науки та студентського життя. Прага, 1922.
18. **Студентський Вістник.** Видає Центральний Союз Українського Студентства. Прага, 1923—1931.
19. **Український Студент:** Орган вільної думки українського студентства. Прага, 1920, 1922—1924.

**Алфавітний покажчик українців, які померли і були поховані
на території ЧСР**

(за матеріалами українських студентських часописів)

1. **Бреславець Олександр Романович** (? .08.1892—02.04.1924) — студент інженерного відділу УГА. Народився у ст. Катериненська на Кубані (тепер — ст. Краснодонська, Білокалитвинський р-н, Ростовська обл., Російська Федерація). Закінчив Бакинську середньотехнічну школу, за якийсь час вступив до кубанського війська, був свідомим українцем. Після революції опинився на еміграції у Болгарії, тут важко працював фізично. Через рік йому вдалося перебраться до Праги і вступити на «будівельний відділ Празької Політехники». Однак, маючи бажання «ближче стати до українського руху», полишив Політехніку й у травні 1923 р. вступив на інженерний відділ УГА. Помер у лікарні в Празі. (Наша Громада. 1924. Ч. 8. С. 2; підп.: М. К.).
2. **Бурдейний Юрко** (1893—01.07.1923) — студент лісової інженерії УГА. Народився у с. Слобідка, повіт Раранча на Буковині (тепер — с. Слобода, Новоселицький р-н, Чернівецька обл.). Навчався у реальній школі у Чернівцях. Із початком Першої світової війни заарештований австрійською владою як «політично підозрілий», і пробув у тюрмі до кінця 1915 р. Після звільнення був мобілізований до австрійської армії, воював на російському та італійському фронтах. У «перших днях падолистових голоситься до української армії», брав участь у боях під Львовом як хорунжий-гарматник. Разом з УГА перейшов за Збруч, важко перехворів тифом. Приєднався до Армії УНР, з нею потрапив до табору у Пікуличах, а згодом — у Вадовіце. Утік звідти і в лютому 1922 р. прибув до табору в Терезині, згодом виїхав до Йозефова. Тут склав іспит зрілості і у жовтні записався до УГА. Помер у Празі в лікарні проф. Якші. (Український Студент. 1923. Ч. 3—4. С. 55—56; підп.: М. Я.).
3. **Вигуржинський Володимир** (? — ? .06.1924) — студент економічно-кооперативного відділу УГА. Воював у лавах українського війська і був двічі поранений. Опинився у таборах для інтернованих осіб у Польщі. Нелегально перетнувши кордон, перебрався до ЧСР з метою отримати вищу освіту. Потонув, купаючись у Лабі. (Наша Громада. 1924. Ч. 10. С. 2—3; Студентський Вістник. 1924. Ч. 8—10. С. 181).
4. **Вольф Арнольд** (? — 24.11.1924) — «генерал чотар» Української галицької армії. Був «командантом III бережанської Бригади, відтак II Корпуса», згодом — «головний командант частин Укр. Галицької

Армії в ЧСР». Брав участь у переможній битві під Наварією, здобутті Бучача та Житомира, переведенні «останків армії враз з генералом Кравсом через Карпати». Перебував у таборах для інтернованих осіб у Ліберці, пізніше в Йозефові. Помер у Простейові (Оломоуцький край). (Замість некрольогу // Національна Думка. 1925. Ч. 1. С. 36—38).

5. **Гущенко Тимофій** (1898—14.02.1925) — студент УГА. Народився у м. Сміла на Київщині (тепер — Черкаська обл.). Брав участь у визвольних змаганнях і боровся «проти різнобарвних — і білих і червоних — москалів». Був «старшиною кінного гарматного дивізіону полк. Алмазова». Перебував у таборах для інтернованих у Польщі. 1922 р. Т. Гущенку пощастило перебратися до ЧСР і розпочати навчання в Подебрадах. З осені 1924 р. був змушений перебувати в санаторії. Похований 16 лютого у Подебрадах. (Наша Громада. 1925. Ч. 2(16). С. 52—53; підп.: Х.).
6. **Давидовський Людомил** (26.02.1896—12.10.1924 (13.10. — за «НД»)) — доктор права. Народився у Львові, тут же закінчив гімназію (1914 р.). З початком Першої світової війни був заарештований австрійською владою «під звичайним тоді закидом державної зради», зазнав тортур, однак був виправданий військовим судом за браком доказів і звільнений. З приходом російських військ Л. Давидовського заарештували знову, через кілька місяців він зумів втекти, однак мусив переховуватися «цілий час російської інвазії». З поверненням австрійської армії мобілізований до війська, 1916 р. отримав поранення під Потуторами. Після одужання воював у складі чеського полку на італійському фронті. Після розпаду Австро-Угорщини повернувся до Львова і вступив до української армії. Невдовзі важко захворів і не зміг відступити разом із частиною. Одужавши, робив декілька спроб приєднатися до українського війська, чим звернув на себе увагу польської поліції. Восени 1919 р. Л. Давидовський нелегально перебрався до ЧСР. Записався на правничий факультет Карлового університету й у 1921 р. «був промований на доктора прав», а 1922 р. закінчив «конзулярну Академію». Надалі продовжував вивчати міжнародне право та іноземні мови (вільно володів чеською, англійською німецькою; «частково» французькою та японською). Писав «габілітаційну» працю, яку мав представити на «осуд» проф. М. Лозинського. Працював секретарем посольства Західно-Української Народної Республіки у Празі. Помер у Празі «по короткій недугі». (Національна Думка. 1924. Ч. 7—8. С. 17—18; Студентський Вістник. 1924. Ч. 11. С. 85).

7. **Зубрицький (Зюрицький — за «НД») Євген** (1897?—22.12.1925) — «студент останнього року медицини», хорунжий Української галицької армії. У польському полоні «витерпів багато знущань і дістав сухоти». Був інтернований у Німецькому Яблонному, пізніше студіював медицину у Празі. Член Групи української національної молоді. Помер від черевного тифу у Виноградській лікарні у Празі на 28-му році життя. Похований 26 грудня на Ольшанському кладовищі у Празі. (Національна Думка. 1925. Ч. 5. С. 47; Студентський Вістник. 1926. Ч. 1. С. 39).
8. **Коваль Володимир** (?—?.03.1927) — професор, агроном, «видатний національно-громадський діяч Наддніпрянщини». Колишній голова правління Всеукраїнського сільськогосподарського кооперативного союзу «Централ». Похорон за участі представників «численних укр. громадських та наукових організацій в Ч. С. Р.» відбувся 25 березня у Празі. (Національна Думка. 1927. Ч. 3. С. 32).
9. **Козельський Теофан** (1896 — 22.02.1926) — студент агрономічно-лісового відділу УГА. Народився у сім'ї урядовця у Кам'янці-Подільському. Навчався у Кам'янець-Подільській духовній семінарії. Під час революції вступив до українського війська — воював у складі 3-ї Залізної дивізії. Перебував у таборах для інтернованих у Польщі. З 1923 р. навчався в УГА. Помер від запалення легенів. Похований 25 лютого на цвинтарі у Подєбрадах. (Наша Громада. 1925. Ч. 2(16). С. 53).
10. **Лоханько Євген** (22.01.1896 — 23.09.1923) — студент кооперативного відділу УГА. Народився у м. Київ. Навчався у Київській комерційній школі, по її закінченні 1917 р. вступив до Київського комерційного інституту. 1919 р. разом з урядом залишив Київ і пішов «важким шляхом боротьби за кращу долю України». 1921 р. з Польщі перебрався до Німеччини, аби продовжити освіту у Шарлотенбурзькій політехніці. 1922 р. переїхав до ЧСР і розпочав навчання в УГА. Похований 30 вересня у Подєбрадах. (Український Студент. 1923. Ч. 3—4. С. 56—57; підп.: Б. Б.).
11. **Марцінківський Д.** (? — 07.11.1925) — «студент Празької техніки». Активний громадський діяч. Помер від туберкульозу у «шпиталі “Милосердних братів”» у Празі. Похований 10 листопада 1925 р. на Ольшанському кладовищі. (Студентський Вістник. 1925. Ч. 12. С. 35).
12. **Мацкевич Павло** (? — ?.12.1924) — студент-технік. Загинув «трагічною смертю передчасно». Похований 13 грудня. (Студентський Вістник. 1924. Ч. 12. С. 72).

13. **Мейський Володимир** (14.06.1896 — 07.05.1926) — студент-медик, економічний референт ЦЕСУСу. Народився у сім'ї народного вчителя у Молковичах Перемишльського повіту (тепер — с. Мальговичі, Підкарпатське в-во, Польща). Навчався у гімназії в Перемишлі. Під час Першої світової війни воював на італійському фронті, згодом був у полоні. 17 листопада 1918 р. вступив до української армії. Воював «як сотенний в групі “Яворів” та як четовий у пробоевій сотні групи “Кле”, опісля VI бригади». 1 червня 1919 р. В. Мейський потрапив у польський полон, перебував у таборах для інтернованих осіб у Польщі. 16 жовтня 1920 р. втік із табору в Тухолі до «останків... армії в Ліберці» у ЧСР. У Ліберці «завершив середньо шкільну освіту» і записався на медичний факультет Карлового університету у Празі, пізніше ще й на філософський факультет УВУ. Брав активну участь у студентському житті, зокрема, був членом Групи української національної молоді, Академічної громади, містоголовою Української медичної громади. Вчинив самогубство. Похований 9 травня на «костельному цвинтарі села Модржан близько Праги». (Національна Думка. 1926. Ч. 2. С. 36; Студентський Вістник. 1926. Ч. 6. С. 27—28).
14. **Рибальський [Микола]** (? — 07.12.1924) — студент-медик. Похований у Ржевниці поблизу Праги. (Студентський Вістник. 1924. Ч. 12. С. 72).
15. **Сидоренко Григорій** (10.09.1874—06.02.1924) — український політичний діяч, дипломат, інженер шляхів, завідувач бібліотеки УГА, лектор креслення УГА. Народився в Одесі. 1893 р. закінчив Одеську реальну школу, 1899 р. — Інститут інженерів шляхів у Петербурзі. Протягом 1899—1916 рр. працював у Міністерстві шляхів, спершу в Томську, згодом у Петербурзі. 1917 р. Г. Сидоренко був заступником Генерального секретаря шляхів УНР, 1918 р. — Міністром пошт і телеграфів УНР. Під час Гетьманату завідував культурно-освітнім відділом Українського кооперативного товариства «Дніпросоюз», у 1918 р. представляв Український національний союз на переговорах з країнами Антанти в Ясах. 1919 р. очолював делегацію УНР на мирній конференції в Парижі. Наприкінці 1919 р. призначений послом УНР у Відні, де працював до початку 1922 р. Від 1923 р. — завідував бібліотекою УГА, а також виконував обов'язки лектора креслення. Помер у клініці д-ра Якші (при Громадській лікарні в Празі). Похований 9 лютого на Ольшанському цвинтарі у Празі. (Наша Громада. 1924. Ч. 4. С. 1—2).
16. **Скорусь Осип** (20.08.1894 — 08.05.1925) — студент лісової інженерії «Високої Госп. Школи» у Брно, член місцевої Академічної громади.

- Народився у Довгім Стрийського пов. (тепер — Стрийський р-н, Львівська обл.). Протягом Першої світової війни перебував у лавах УСС, пізніше — в Українській галицькій армії, підхорунжий. 1919 р. перебрався у ЧСР, де перебував у таборі у Німецькому Яблонному. Тут був «зразковим працівником та учителем свого стрілецтва». 1922 р. був відправлений до санаторію у Штернбергу, аби поправити підірване війною та таборовим життям здоров'я. Звідси восени 1923 р. виїхав до Брно, записавшись на «лісовий відділ Високої Госп. Школи». Однак у квітні 1925 р. знову занедужав, перебував у «лічниці св. Анни» в Брно, де й помер. Похований 11 травня на центральному кладовищі у Брно, «побіч пам'ятника, який виставлено 154 синам Української землі». (Студентський Вістник. 1925. Ч. 6. С. 37).
17. **Снятинський Ілько** (?—08.06.1924) — студент Економічно-кооперативного відділу УГА. Народився у Галичині. «По революції весь час служив в українській армії, де був кілька разів ранений», пізніше опинився в еміграції і здобував вищу освіту в УГА. Потонув, купаючись у Лабі. Похований 10 червня 1924 р. у Подєбрадах. (Похорон // Наша Громада. 1924. Ч. 9. С. 15—17; підп.: П. БУБ; Студентський Вістник. 1924. Ч. 8—10. С. 157—159).
18. **Танцюра Леонтій** (23.05.1899 — 04.03.1923) — студент «Конзульського відділу Економічного факультету» УГА. Народився «на правобережній Україні». «Весь час визвольної боротьби приймав участь у рядах Армії УНР, — останній час в ранзі хорунжого». Отримав важке поранення, унаслідок якого втратив ногу. Вчинив самогубство «коло 7-ї години вечора на луках села Клук коло Подєбрад», застрелившись. На Україні залишилися батьки, брат і сестра, ще двоє братів також перебували в еміграції. (Недоля В. Надломленість // Студентський Вістник. 1928. Ч. 3. С. 6—8; Некролог // Там само. С. 8; Танцюра Л. (посмертне публікування). Мої спогади з Визвольної боротьби // Там само. С. 8—10).
19. **Тернопільський Микола** (1892—05.05.1924) — студент УГА. Народився на Чернігівщині. Після закінчення прилуцької гімназії вступив до Київського університету, завершити навчання у якому завадила Перша світова війна. Під час революції перебував на Румунському фронті. Брав активну участь у формуванні українських полків, воював у їх складі. Очолював протигетьманське повстання в Печерську. 1919 р. був у складі Синього полку. Захворівши тифом, був змушений залишитися «в глухому селі на Поділлі». У 1920 р. знову приєднався до армії. Був інтернований у таборі в Польщі. 1923 р. виїхав до Варшави та вступив до університету. «Злиденне життя українського сту-

дента» підірвало його здоров'я. Нелегально перебрався до ЧСР. Помер у лікарні в Ужгороді. (Наша Громада. 1924. Ч. 9. С. 2; підп.: Д.).

20. **Туркало Володимир Тимофійович** (20.07.1884 — 10.12.1923) — лектор вищого аналізу при кафедрі математики УГА. Народився у м. Кузьмин на Поділлі (тепер — с. Кузьмин, Красилівський р-н, Хмельницька обл.). Навчався у Подільській духовній семінарії, Дерптському університеті (1911 р. закінчив фізико-математичний факультет). Викладав фізику і математику у духовній семінарії в Томську і навчався тут у Технологічному інституті. Належав до українського самостійницького гуртка. На початку 1918 р. пробрався через лінію фронту до Києва, щоб «присвятити себе боротьбі з окупантами». При Центральній Раді працював у термінологічній комісії для залізниць України. У липні 1918 р. повернувся до Томська, аби закінчити навчання. З осені 1920 р. працював на Київщині інженером-будівельником. 1921 р. емігрував до Польщі, перебував у таборах. У липні 1922 р. був запрошений лектором до УГА. Помер передчасно «від налива в усі на якого покійний не звернув уваги в свій час» в одній із празьких лікарень. (Український Студент. 1923. Ч. 1—2. С. 100; підп.: А. Б.).
21. **Чернявський Олександр** (?—05.07.1924) — учень Української реальної гімназії у ЧСР. Народився у Кременчуку на Полтавщині. Був у лавах «українського війська та брав участь у боях проти більшовиків, коли йому було 14 років». Несподівано «нагло помер у клініці проф. Шмідта». (Студентський Вістник. 1924. Ч. 8—10. С. 181).
22. **Чикаленко Євген Харламович**¹ (09.12.1861—20.06.1929) — видатний український громадський діяч, землевласник, агроном, меценат. Народився у с. Перешори на Херсонщині (тепер — Подільський р-н, Одеська обл.). Помер у «клініці німецького університету в Празі». Похований на Ольшанському кладовищі у Празі. (Сірополко С. Життя й праця незабутнього громадянина Є. Х. Чикаленка // Студентський Вістник. 1929. Ч. 11—12. С. 4—9).
23. **Чупко Євген** (24.09.1897—16.04.1925) — студент-хімік Чеського технічного інституту (Брно). Народився у Бірчі Добромільського пов. (тепер — Перемишльський пов., Підкарпатське в-во, Польща). Воював протягом усієї Першої світової війни. У листопаді 1918 р. вступив до

¹ Біографічну довідку не вміщуємо з огляду на наявність багатьох досліджень про Є. Чикаленка (як-от: *Дорошенко Д.* Євген Чикаленко. Його життя і громадська діяльність. Прага, 1934. 100 с.; *Старовойтенко І.* Євген Чикаленко: людина на тлі епохи: монографія. Київ: Темпора, 2009. 544 с.), а також опублікованих спогадів та щоденника (*Чикаленко Євген.* Спогади (1861—1907). Київ: Темпора, 2011. 544 с.; *Чикаленко Євген.* Щоденник (1907—1917). Київ: Темпора, 2011. 480 с.).

- Української галицької армії. 1919 р. разом із Гірською бригадою опинився у ЧСР. Спершу перебував у таборі у Німецькому Яблонному, пізніше — у Терезині. Звідти у жовтні 1923 р. переїхав у Брно, де записався на «хемічний відділ чеської техніки». Однак на початку 1925 р. його «раніше підірване здоров'я» зовсім погіршало. Від березня 1925 р. Є. Чупко лікувався у військовій лікарні в Брно, пізніше у військовому санаторії у Штернбергу де він і помер. «Похован відбувся у Великодню Суботу». (Студентський Вістник. 1925. Ч. 6. С. 37).
24. **Щерблюк Іван Антонович** (1890 — 01.02.1925) — студент II курсу Українського педагогічного інституту та Карлового університету в Празі. Народився у с. Жолобне на Волині (тепер — Новоград-Волинський р-н, Житомирська обл.). Закінчив «учительські курси» і до Першої світової війни працював учителем. 1914 р. був мобілізований до російської армії і потрапив в австрійський полон, де пробув до кінця війни. 1919 р. І. Щерблюк був «державним інспектором групи Січових Стрільців». У 1920 р. був змушений емігрувати, у ЧСР перебував з 1922 р. Після закінчення матуральних курсів вступив на літературно-історичний відділ Українського педагогічного інституту. Брав активну участь у громадському та студентському житті, «як в краю так і на еміграції». Зокрема, І. Щерблюк був головою Громади студентів Українського педагогічного інституту, а також «діяльним членом» Української партії соціал-революціонерів, Спілки української соціалістичної молоді «Вільна Громада», Української селянської спілки, Українського громадського комітету, Українського академічного хору. Помер у лікарні в Празі внаслідок запалення легенів. Похований 4 лютого на Ольшанському кладовищі в Празі (Життя. 1925. Ч.1(4). С. 32; Студентський Вістник. 1925. Ч. 1. С. 35—36).
25. **Яремкевич Ярослав-Теодор** (01.01.1898 — 05.04.1925) — випускник відділу агрономії. Народився у «священничій родині в Лобізві, скільського пов.» (тепер — с. Лобізва Гурна, Бещадський пов., Підкарпатське в-во, Польща). Закінчив гімназію в Перемишлі. Під час Першої світової війни був однорічним добровольцем, з листопада 1918 р. — підхорунжим Української галицької армії. У травні 1919 р. разом із Гірською бригадою опинився у ЧСР. Незабаром розпочав студіювати агрономію. Помер у Празі внаслідок недуги, «якої набавився у воєнних лихолітті». Похований 8 квітня на Ольшанському цвинтарі у Празі. (Студентський Вістник. 1925. Ч. 6. С. 37).

UKRAINIAN STUDENT JOURNALS OF THE INTERWAR
PERIOD IN THE CZECHOSLOVAK REPUBLIC
AS A SOURCE FOR THE MARTYROLOGIST
OF UKRAINIAN EMIGRATION

The article investigates periodicals of Ukrainian students in the Czechoslovakia in the 1920s and 1930s — reveals 19 titles of journals that were published in the cities of the largest concentration of academic youth: Prague, Pödebrady, and Brno. A list of these publications in alphabetical order, indicating the place of publication and the years of publication, is given in Appendix 1. All of these journals were reviewed *de visu* and analyzed for biographical publications on Ukrainians who died and were buried in the Czechoslovak Republic. The following materials have been found on the pages of five student publications, namely: «*Ukrainsky Student*» (Prague, 1920, 1922—1924) — contains 3 publications, «*Studentsky Vistnyk*» (Prague, 1923—1931) — 15, «*Zhyttia*» (Prague, 1924—1926) — 1, «*Nasha Hromada*» (Pödebrady, 1924—1926) — 7, and «*Natsionalna Dumka*» (Prague, 1924—1927) — 5 publications.

The deceased's information was mostly printed in obituaries with more or less detailed biographies, but there were also small essays, memoirs, brief reports of death or funeral, and so on. Often, such information was published under a separate heading called «Memory of the Dead» (or «Posthumous News» or «Obituary»).

In general, the pages of these student journals revealed information about 25 Ukrainians who were buried in the Czechoslovak Republic during 1923—1929. Based on the published information, an alphabetical index of these persons with biographical information about them was compiled (25 surnames, «Appendix 2»). The materials found are a valuable (and in many cases, the only) source of biographical information on Ukrainian immigrants who died and are buried in the Czechoslovak Republic, as well as helping to establish and preserve their burial sites.

Keywords: Ukrainian students, Ukrainian emigration to the Czechoslovakia, periodicals, interwar period, Ukrainian burials in the Czech Republic.